Stroje Górali Czadeckich

Opis strojów Górali Czadeckich

Autor: Piotr Baczkiewicz
Email: baczkiewiczpiotr@gmail.com

1. Wstęp

W swojej pracy opisuje strój damski oraz męski, w jakim chodzili tradycyjnie Górale Czadeccy już na Bukowinie rumuńskiej. Korzystałem głównie z wywiadów przeprowadzonych z ludźmi związanymi z zespołami Górali Czadeckich takich jak „Pojana", „Dolina Nowego Sołońca", „Stanowianie", „WATRA", "Dunawiec", "Jodełki", Źródełko" oraz „Dawidenka". Informacje te zostały oznaczone znacznikiem (W*), który jest odniesieniem do źródła wywiadu. Wielokrotnie rozmawiałem z osobami które żyły na Bukowinie, a następnie przyjechały po II Wojnie Światowej do Polski. Przyjeżdżając na te ziemie, przywiozły ze sobą oryginalne stroje, różne przedmioty oraz wiedzę na temat tej kultury. Chciałbym skupić się na elementach wspólnych, jakie podczas swoich działań dostrzegłem, ale również na różnicach wynikających z okolicznych wpływów innych narodów oraz odległości, na jakich rozmieszczeni byli opisywani Górale.

2. Rys historyczny

Nazwa regionu skąd pochodzą Górale Czadeccy (Czadeckie), pochodzi od miasta Čadca. Pierwsze wzmianki o miejscowości Čadca pochodzą z drugiej połowy XVI wieku i mówią one o zatargach granicznych, związanym z osadnictwem wołoskim. W XVIII w. na omawianym terenie była trudna sytuacja ekonomiczna, spowodowana coraz większą ilością mieszkańców oraz brakiem pracy. Z tego powodu na przełomie XVIII i XIX wieku doszło do emigracji Górali znad Kysycy na daleką Bukowinę rumuńską. Pierwszymi miejscami, które zostały zasiedlone przez Górali były tereny Starej Huty-Krasnej, Kaliczanki pod Czerniowiec, Treblecza i Hlibokiej. Z powodu szybkiego przeludnienia i tu dochodzi do migracji na południe, zakładając wsie takie jak Nowy Sołoniec, Kaczyka czy Pojana Mikuli. W 1935 r. władze w Bukareszcie wydały zarządzenie zabraniające państwowym nauczycielom naukę języków mniejszości narodowych. W pierwszej fazie II wojna światowa ominęła wioski na Bukowinie. Armie hitlerowskie poszły innym szlakiem. Został ogłoszony nabór do armii rumuńskiej, która wspierała Hitlera. Kto nie zdezerterował, musiał walczyć po stronie Hitlera. Po drugiej wojnie światowej zaczęto wracać z Bukowiny do Polski. Niestety nie trafili oni swoje pierwotne rejony, tylko do tzw. Ziemi Odzyskanych.

Ludność nazywana Góralami Czadeckimi na przestrzeni wieków wielokrotnie emigrowała, osiedlając się na nowych ziemiach. Mimo dbałości o zachowanie polskiej kultury mimowolnie dochodziło do wielu zapożyczeń z innych kultur takich jak ukraińskiej czy rumuńskiej. Postaram się wskazać kilka przykładów na to, gdyż uważam, że dzięki temu, wytworzyła się unikalna kultura oraz strój w wielu elementach daleki od znanego nam u Górali Śląskich.

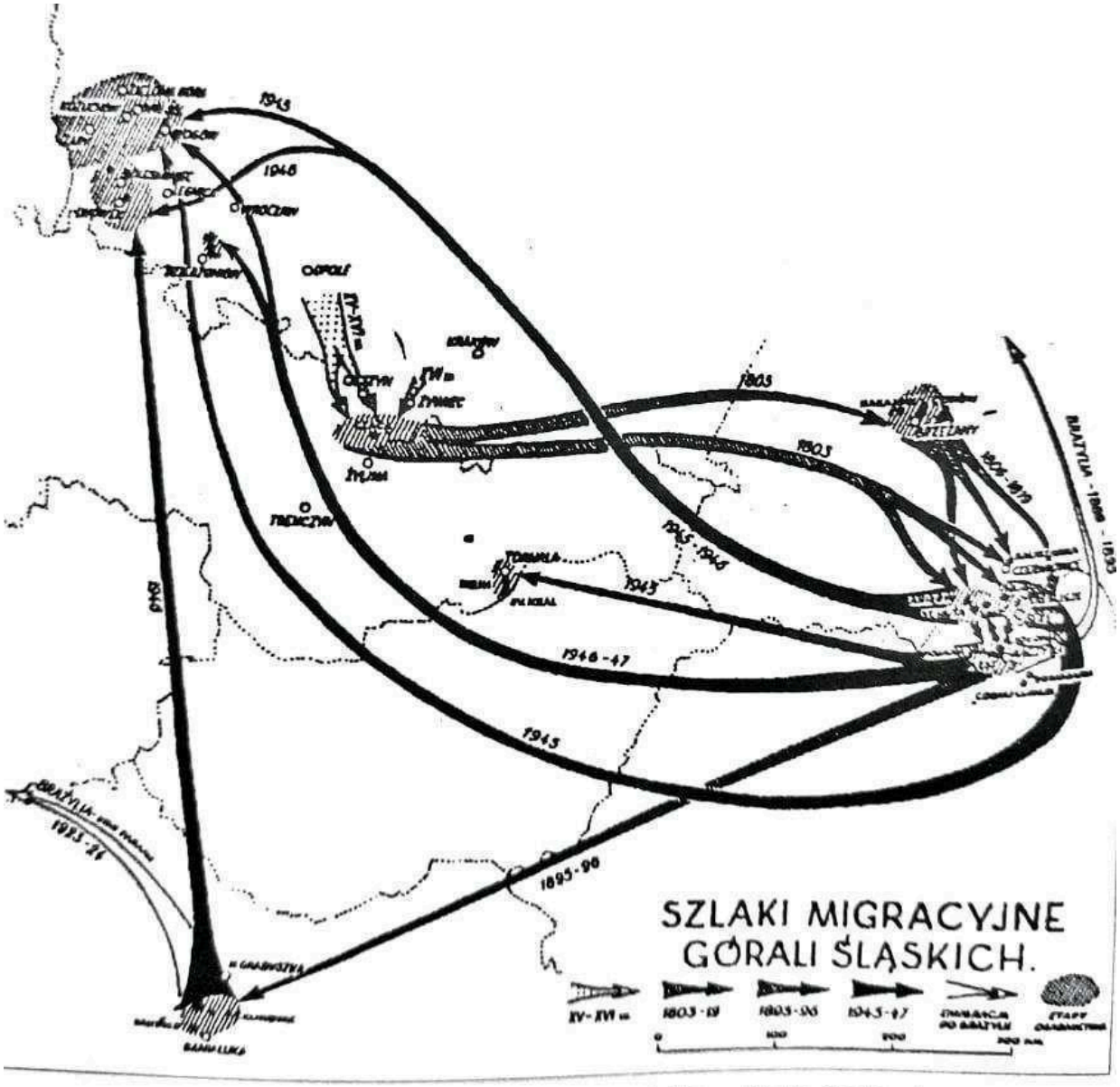

Szlaki migracyjne górali śląskich w czasie XV–XX w. Wg M. Gotkiewicza.

- **Zdjęcie 1** Źródło: Pamiętnik PTT Tom 10 Bukowina i górale czadeccy. (2001). Kraków: Polskie Towarzystwo Tatrzańskie.

1. Strój damski

Kobiety nosiły na głowie w zależności od swojego stanu, wianek bądź chustę. Wianek z kwiatów noszony był przez panny. Wianki uwite były mirtu oraz kwiatów pelargonii (w Starej Hucie oraz Dunawcu zwanej “sztingilizą”)

Zdjęcie 1 Kobieta w wianku
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Kobiety po zamążpójściu nosiły chusty. **(W1, W3)** Na co dzień chusta była wiązana pod brodą i mówiono, że są “zapastyriune”.

Zdjęcie 2 Kobiety w chustach wiązanych pod broda
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

W dni świąteczne oraz w niedziele do kościoła chusta była zawiązywana z tyłu głowy. **(W3)** Takie wiązanie nazywano “wyczepiune”.

Zdjęcie 3 Kobiety z chustami przewiązanymi z tyłu
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Kolor chusty zależał od wieku kobiety. Młodsze nosiły chusty w jasnych kolorach, natomiast starsze nosiły ciemne chusty często czarne. **(W3)**
Czarne chusty noszone były również przez wdowy, podczas żałoby (”w pokorze”).
Chusty w tym kolorze noszone były również w czasie trwania postu. **(W3)**

Zdjęcie 4 Chusta
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Zbylutów 2024

Zdjęcie 5 Kobieta w czarnej chuście
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Zdarzało się, że również młodsze kobiety nosiły chusty np. w chłodniejsze dni. Było to podyktowane względami praktycznymi (chusta chroniła od zimna oraz wiatru). Podczas oczepin nie ścinano pannie młodej warkoczy, a jedynie zaplatano je w taki sposób, że tworzyły na głowie swoisty wianek. Warkocze były upięte wokół głowy. Na tak zaplecione włosy nakładano chustę, na znak wstępowania w grono mężatek. Do kościoła w chustce na głowie chodziły panny z dzieckiem tzw. “zowitki”. Każda kobieta musiała mieć włosy zaplecione w warkocze lub ukryte pod chustą. **(W2)** Nie do pomyślenia było, aby kobieta mogła mieć luźno ułożone włosy.

Z moich badań wynika, że kobiety nosiły koszule o dwóch rodzajach zdobień. **(W3)**

Zdjęcie 6 Kobiety w koszulach z “pleckami”
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Pierwszym z nich była biała i charakteryzowała się tzw. „pleckami”. Był to haft koralikowy bądź też z nici po obu stronach ramion. Przedstawiał on różne kwiaty polne takie jak róże, maki, jak i inne kwiaty polne. **(W1, W3, W5, i W6, W7)**

Zdjęcie 7 “Plecka” z koralików
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Zdjęcie 8 “Plecka” haftowane nićmi
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Koźlice 2024

Haft koralikowy znajdował się również na kołnierzu typu stójka, jak i przy mankietach (w gwarze „koło dudów” lub “lamcy”). Mankiety mogły być wykończone np. czerwoną nicią.

Zdjęcie 9 Haft koralikowy na mankietach
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Haft koralikowy był również po obu stronach guzików zapinających koszule. Szczególnie okazały haft był w przypadku strojów weselnych. **(W3)** W zależności od stanu majątku spotykane było też zastąpienie haftu koralikowego haftem krzyżykowym w tych samych miejscach ubioru. Biedniejsze kobiety haftowały elementy garderoby haftem krzyżykowym. **(W4)** Charakterystycznym elementem były czerwone guziki. **(W7)** Stosowano również i białe guziki, ale czerwone były oznaką majętności, które ładnie się odznaczały od białej koszuli.**(W3)** Na piersi, mniej więcej przy trzecim lub drugim od góry guziku kobieta mogła mieć przewiązaną czerwoną wstążkę.**(W6)** Koszula wpuszczana była w spódnicę.

Zdjęcie 10 Kobiety w koszulach zwanymi “Mazurkami”
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Zdjęcie 11 Koszula zwana “Mazurką”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Koźlice 2024

Zdjęcie 12 Haft na koszuli zwanej “Mazurką”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Koźlice 2024

Drugi typ zdobień koszuli charakteryzowała się dużym wyhaftowanym kwiatkiem na piersi. Przykładowym haftem była wielka róża. Mogła być haftowana nićmi, ale w bogatszej wersji również i koralikami. Często była pozbawiona „plecka”. Koszule o takim zdobieniu nazywane były „mazurkami”. (W3) Również były to koszule koloru białego. Oczywiście nie można powiedzieć definitywnie, że jeden haft wykluczał inny. Mam w swojej dokumentacji fotograficznej zdjęcie koszuli, która posiada „plecka” oraz wyhaftowany wielki kwiat na piersi, co można zobaczyć, chociażby na zdjęciu 3.

Zdjęcie 13 Kobieta w “szarafaniku”
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Spotkałem też się ze zdjęciem bogatszej kobiety, która nosiła żakiecik zwanym „szarafanikiem”. Noszono ją na wyżej wspominaną koszulę. **(W3)** Kobiety również, podobnie jak mężczyźni, mogły nosić “kiptarek”, który miał funkcję ozdobną oraz dodatkowo ogrzewał w zimne dni. **(W3) “**Kiptarek” u kobiet potwierdza zdjęcie 3. Dokładniej “Kiptarek” jest opisany dalej w opisie stroju męskiego. Na szyi kobiety nosiły dwa rodzaje ozdób. Mogły to być czerwone korale w gwarze zwane “pociorkami”. Im kobieta miała więcej nurów korali przewieszonych przez szyję, tym bogatsza była to kobieta.

Zdjęcie 14 Korale/”Pociorki”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Piława Dolna 2022.

Drugim typem był tzw. „piesek”. Był to cienki pasek lnianego materiału(obróżka) wyhaftowany koralikami, który w odróżnieniu od korali był osadzony ciasno na szyi. Do „pieska” dopinany był „dziordan”. **(W1, W5, W6)** Był on wykonany z koralików, jednakże w odróżnieniu od „pieska” delikatnie opadał po szyi na koszulę. Z przeprowadzonych przeze mnie wywiadów i znalezionych zdjęć wynika, że raczej nie łączono korali wraz z „pieskiem” i „dziordankiem”. Podobną ozdobę możemy spotkać w stroju ukraińskim pod nazwą “Krywulka”. Jest to element wyróżniający Górali Czadeckich na tle Górali Śląskich.

Zdjęcie 15 “Piesek” z “dziordankiem”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Zbylutów 2024

Zdjęcie 16 "Piesek" z "dziordankiem" - tył
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Zbylutów 2024

Kobiety nosiły również medalik na łańcuszku, różaniec, perły przewieszone przez szyję co można zaobserwować na zdjęciu 13.

Zdjęcie 17 Kobiety z perłami i różańcem
Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Kolejnym elementem stroju kobiecego była spódnica. Spódnicę szyto na zakładkę lub była plisowana. Jedynie z przodu mogła być prosta dzięki czemu zapaska nie odstawała i lepiej się układała. Spódnica była z materiału tybetowego, sięgała za kolano. **(W4)**
Panny często nosiły spódnice czerwone, a mężatki czarne. **(W1)**

Zdjęcie 18 Spódnica tybetowa szyta na zakładkę
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu . Piława Dolna 2024

Zdjęcie 19 Spódnica wełniana, plisowana
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Zbylutów 2024

Na spódnicę zakładano zapaskę, która w okolicy Nowego Sołońca była biała i zdobiona haftem w drobne kwiaty, tak w okolicy Dunawca i Starej Huty zapaski szyto z tybetu w drobne kwiaty, najczęściej na białym tle. **(W4)**

Zdjęcie 20 Zapaska z Nowego Sołońca
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Zdjęcie 21 Zapaska z Pojany Mikuli
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Piława Dolna 2024

Moja rozmówczyni zwróciła mi uwagę, iż tak samo, jak i w stylistyce tańca, tak i w haftach oraz zdobieniach we wsi Pojana Mikuli było wszystko „delikatniejsze” niż miało to miejsce w innych wsiach tego regionu. Oznaczało to mniej haftów lub haft krzyżykowy zamiast haftu koralikowego. Miało to też odniesienie do mniejszej ilości zdobień. **(W1)** Pod spódnicą kobiety nosiły biały „fortuszek”, czyli swego rodzaju halkę. **(W1, W3, W4)**
Na nogach kobiety nosiły wełniane skarpety, na które nakładano “kierpce” wykonane ze skóry. “Kierpce wiązane były wysoko przez skarpetę. **(W1, W3, W4, W5, W6)** “Kierpce” raczej mało ozdobne, ze zszyciem nad dużym palcem. **(W4)**

Zdjęcie 22 Kierpce
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Z relacji jednej z moich rozmówczyń wyniknęło, że możliwe było rozróżnienie panien od mężatek po tym, iż panny nosiły dodatkową, marszczoną, czerwoną tasiemkę w kształcie trójkąta z przodu oraz tyłu, przechodzące przez pierś. Można ją zobaczyć na zdjęciu 23.
Było to charakterystyczne dla okolic Dunawca oraz Starej Huty (strona Ukraińska). **(W3, W4, W6)** Osoby pochodzące z Pojana Mikuli lub Nowego Sołońca nie znały tego sposobu zdobienia, bądź wskazywali wprost, że u nich tak nie ubierano się, ale już w okolicach Starej Huty jak najbardziej. Dodatkowym potwierdzeniem może być, iż moja rozmówczyni dodała, że gdy wracają w odwiedziny na Bukowinę rumuńską, ludzie z jej zespołu są rozpoznawani i przyporządkowywani jako pochodzący ze wsi Dunawiec. Zamężnym kobietom już nie wypadało tak się stroić, więc ograniczały się tylko do kokardki na koszuli. **(W6)**

Zdjęcie 23 Czerwona marszczona wstążka
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Stanów 2022

Z relacji innej rozmówczyni wynikło, że w okolicach Terebleczy możliwe było, że kobiety przepasały się czarnym materiałowym paskiem, co udało mi się potwierdzić zdjęciem (Zdjęcie 24). **(W3)**

Zdjęcie 24 Kobiety przepasane czarnym materiałowym paskiem
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Warto wspomnieć, że starsze kobiety ubierały się w ubrania w ciemnym kolorze. **(W3, W4)**

Zdjęcia 25 Kobiety w stroju ślubnym
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

W przypadku stroju weselnego. Wianek był upleciony z mirtu. Był on oznaką czystości. (W3, W6) Kobieta do wianka miała doczepiane czerwone, długie wstążki. W późniejszym okresie były one zastąpione przez biały welon. (W3) Na wesele panna młoda ubierała się na biało. Strój był zdobiony poprzez wcześniej opisane ozdoby w formie najbogatszej. To w tym stroju możemy zobaczyć największą ilość wszelkiego rodzaju haftów i biżuterii. Do koszuli był doczepiany bukiecik z mirtu, który to mirt był hodowany specjalnie m.in. na takie okazje. (W3) Do stroju ślubnego kobiety zamiast kierpcy wkładały buty, które według tradycji miał im kupić przyszły małżonek. (W1, W3)

Wszystkie przedstawione przeze mnie różnice wynikały z różnic środowiska, w którym dane kobiety się wychowywały, takie jak wpływy innych nacji, osobistych upodobań oraz tradycji rodzinnych.

1. Strój Męski

Na co dzień noszono koszule (często konopne), marynarki, spodnie, “gacie”. Często wszystko to było uszyte własnoręcznie. Spodnie przepasano skórzanym paskiem, natomiast gacie były marszczone, a zamiast paska był “oczkór”, czyli sznurek lniany wykończony supełkami (“gudzki”).

Dalszy opis będzie dotyczył stroju galowego, noszonego podczas ważnych świąt.

Omówienie stroju męskiego zaczniemy od nakrycia głowy, którym był czarny kapelusz (zwanym „kłobukiem”) z czarną wstążką lub czarnym sznurkiem.

Zdjęcie 1 “Kłobuk” z piórkiem
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu . Piława Dolna 2024

W przypadku sznurka końcówki zwisały z tyłu. Nazywano to „kutasik”. Był to podobny element jak w przypadku np. Górali Beskidu Żywieckiego z tą różnicą, że sznurek był czarny.**(W4)** Przez wstążkę lub sznurek doczepiana była, w przypadku młodych mężczyzn jodełka lub kwiatek. Ewentualnie są to pióra sójek, a w przypadku żonatych było to ptasie pióro koguta lub na przykład orle. **(W4)**

Zdjęcie 2 Kapelusz/"Kłobuk" ze sznurkiem, piórkiem i "kutasikiem"
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Zdjęcie 3 Koszula z haftem krzyżykowym
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Piława Dolna 2023

Na górę zakładano lnianą bądź konopną, koszulę w kolorze białym o szerokich rękawach. Koszule konopne określano w okolicy Dunawca jako “zgrielone” lub w okolicy Nowego Sołońca jako „zgrybne” [1]. Lniana koszula była noszona od święta, natomiast koszula konopna na co dzień [2]. Również w tym przypadku zwrócono mi uwagę, iż guziki musiały być czerwone.
(W7,W4,W3)

Kołnierz (typu stójka) był dookoła ozdobiony haftem przedstawiającym polne kwiaty jak np. maki lub róże. W gwarze nazywany był „obujkiem”. **(W4)** Był to haft koralikowy lub krzyżykowy.

Zdjęcie 4 Kołnierz zwany “obujkiem”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Pewną różnicę w koszuli zauważyłem w przypadku Górali z okolic Dunawca. W tym przypadku był stosowany kołnierz z wyłogami, bez haftów. Zamiast tego ozdobą przy szyi mężczyzny był czerwony sznurek prowadzony pod kołnierzem zakończony wystającym z przodu (na wysokości pierwszego guzika od góry) czerwonym pomponem. W gwarze zwane to było „kutasikiem”, bądź “kistką”.(W5,W6)

---

[1] Górale Polscy historia strojów regionalnych odc. 11 - Górale Czadeccy - https://www.youtube.com/watch?v=YhjSSLfcq6g&t=664s
[2] *Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej, Eugeniusz Kłosek, str. 254*

Zdjęcie 5 Koszula z czerwonym “kutasikiem”/”kistką”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Stanów 2022

Zdjęcie 6 Haft przy guzikach koszuli
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

W obu przypadkach haft krzyżykowy lub koralikowy ciągnął się wzdłuż guzików od koszuli, również i tu przedstawiający motyw kwiatowy. Element ten nazywany był „pazuchą”,**(W4)** bądź "szliokiem" (badania E. Kłoska). Haft również spotykany był jako ozdoba dookoła mankietów.

Zdjęcie 7 Mankiety w męskiej koszuli
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Oczywiście ilość oraz sposób haftowania różnił się m.in. w zależności od majętności mężczyzny, oraz jego upodobań. Podobnie jak przy damskich koszulach tylko bogatszych mężczyzn stać było na haft koralikowy. **(W4,W5)** W okolicach Pojany Mikuli oraz Dunawca mężczyźni wkładali koszulę w spodnie. **(W2,W4)**

Podczas moich wywiadów zaobserwowałem różnicę w sposobie noszenia i oraz kształtu koszuli w okolicach Terebleczu. W przypadku letniego stroju koszula w tych okolicach była dłuższa, bo dochodziła nawet do połowy ud i nie była wpuszczana do spodni, lecz zwisała. **(W3)** W tym przypadku też spotkałem się z krytymi guzikami poprzez materiał, na którym też był haft koralikowy. W innych okolicach podczas wywiadów, nie spotkałem się z tego typu koszulą. Jedynie na zdjęciach z okolic 1890r. można zaobserwować u mężczyzn długą koszulę. Być może w tych okolicach strój ten szybciej uległ zanikowi.

Zdjęcie 8 Meżczyzna w stroju. Pojana Mikuli 1896r
Źródło: Zbiór Austriackiej Biblioteki Narodowej. Erich Kolbenheyer

Z przyczyn czysto praktycznych i rejonie Terebleczu podczas zimy wkładano koszulę w spodnie. **(W3)**

Zdjęcie 9 Góral z wyciągnięta koszula i przepasany pasem jednokrotnie na wierzch koszuli
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Zdjęcie 10 Koszula męska wypuszczana ze spodni
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Koźlice 2024

W lecie spodnie wykonane były z lnu. W Pojanie Mikuli nazwane były „huzna”, co wskazuje na niemieckie pochodzenie tego określenia.[3]

[3] *Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej, Eugeniusz Kłosek, str. 254*

Zdjęcie 11 Przód “kiptarka”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Piława Dolna 2024

Zdjęcie 12 Tył “kiptarka”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Piława Dolna 2024

Zdjęcie 13 Haftowany “kiptarek”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Żagań 2024

Na koszulę zakładano wełniany lub z baraniej skóry kamizelkę zwaną „kiptarkiem” z ciemniejszymi (często brązowymi) obramowaniami z futra. **(W2,W4)** Skórzany “kiptarek” był oznaką bogatszych mężczyzn. Biedniejsi zadowalali się wełnianymi. Mógł być on zdobiony haftem przedstawiającym kwiaty. **(W4)**

Zdjęcie 14 Spodnie męskie
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Na nogi podczas zimy nakładano wełniane, grube spodnie z klapą z przodu „kapok”[4]. Oryginalnie „portki”,” nogawice” lub „gacie” (zapewne zależnie od podregionu) jak zwano spodnie miały na nogawkach tylko po jednym szwie na zewnątrz wzdłuż nogawki. **(W2,W4,W5,W6)** Nie posiadały szwu po wewnętrznej stronie nogawek.**(W4)** Z przodu charakterystyczne dwie “patki” zwisające obleczone czarną lamówką bądź zdobione haftem przedstawiającym kwiaty.

[4] Eugeniusz Kłosek, *Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej,* Wrocław 2005, str. 254

Zdjęcie 15 “Patki” w spodniach męskich
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

“Patki” były po zewnętrznych stronach przypinane guzikiem u góry, gdyż przykrywały dwa wycięcia (rozporki), ułatwiające zakładanie spodni.

Przez szlufki przechodził skórzany bądź parciany, cienki, długi pas, nazywany „riminkiem”, którym mężczyzna się oblekał dwa razy. Miał około 2,5 metra. **(W4)** Pas przechodził pod patkami z przodu. Za pierwszym razem pas przechodził przez szlufki a za drugim razem zaczynając od sprzączki, był wiązany luźniej, tak aby pas delikatnie przechodził przez pośladki (nie był przewlekany przez szlufki). U młodych był on ozdobiony metalowymi ćwiekami. **(W4)**

Zdjęcie 16 Cienki pas opadający na pośladki
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Tu też muszę się odnieść do różnicy, jaką zauważyłem w okolicach Terebleczu. W przypadku gdy koszula nie była wpuszczana w spodnie tylko wisiała na zewnątrz, spodnie nie miały patek. Również pas nie był wiązany przez szlufki tylko był zawiązany na koszuli. W tym przypadku pas był krótszy i był wiązany tylko jednokrotnie. (W3) Możemy to również zaobserwować na zdjęciu 20. W okolicach Pojany Mikuli nie zachował się długi pas, na rzecz czarnego krótkiego paska. Prawdopodobnie jest to związane, iż Pojana Mikuli w połowie była zamieszkała przez niemców co mogło mieć wpływ na strój. Spodnie wpuszczone w grube, wełniane skarpety, (W2,W4,W5,W6) ewentualnie w przypadku Terebleczu zaobserwowałem nogawki wyciągnięte ze skarpet, choć zwrócono mi uwagę, iż w przypadku zimniejszych zim, też wkładano w skarpety. (W3) Spodnie nie posiadały żadnych zdobień przy nogawkach tak jak miało to miejsce m.in. w przypadku Górali Beskidu Żywieckiego. Po zewnętrznej stronie wszyty był czarny pasek (w miejscu zszycia nogawek), który ciągnął się od pasa aż do samego końca nogawek. Czarny pasek przechodził też przez pośladki łącząc paski zewnętrzne.

Skarpety zwane „panciochy” lub “onuce” były wykonane z grubej, białej wełny.

Nie posiadały żadnych poziomych pasków. Były jednolicie białe.

Zdjęcie 17 “Panciochy”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu . Złotnik 2024

Na skarpety nakładano skórzane “kierpce”. Były one mniej zdobne w stosunku do np. Górali Beskidu Żywieckiego. **(W4)**

Zdjęcie 18 “Kierpce”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Zwrócono mi uwagę, że przednie łączenie podobnie jak u kobiet przechodziło nad dużym palcem. **(W4)**

Zdjęcie 19 Prawidłowo zawiązane kierpce na skarpetach oraz spodniach
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2022

Zdjęcie 20 Mężczyzna w wysokich butach oraz bukiecikiem mirtu
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Podczas ślubu stosowany była najbardziej zdobna wersja, zawierająca m.in. najbogatszy haft oraz każdy element stroju był wykonany z najlepszego materiału, na jaki było stać w tym momencie pana młodego. Pan młody do piersi oraz kapelusza przypinał sobie bukiecik z mirtu. Bukiecik na piersi niejednokrotnie był przyozdobiony wielką, białą kokardą. (W3,W5,W6) Zakładane były wysokie, skórzane, czarne buty. (W1). Bukiecik przy kapeluszu oraz bukiecik i biała kokarda na lewej piersi są także elementami stroju drużby.

Mężczyźni nosili również „torbinki”. Był to rodzaj małej torby na ramię, w którym chowano podręczne rzeczy. Torbinki również były haftowane.

Zdjęcie 21 “Torbinka”
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Zdjęcie 22 Mężczyzna w stroju
Źródło: Wewnętrzny zbiór autora tekstu. Złotnik 2024

Mężczyźni często też korzystali z tabakierek, w których chowali tytoń, krzesiwo oraz próchno.

Zimą na głowę mężczyźni zakładali baranie czapki. W zimniejszych okresach również noszono „kabaty”, które były wełnianym okryciem. Zakładano kożuchy owcze, z reguły niedługie, wkładane włosiem do środka. Dowiedziałam się również, że w Nowym Sołońcu noszono też „spyncery” zamiast „kiptarka”, które miały długie rękawy oraz były wykonane z czarnego sukna.

W późniejszym okresie zapewne pod wpływem mieszkających w sąsiedztwie Niemców, noszono już też marynarki oraz ciemne spodnie. W trakcie przeprowadzonych wywiadów dowiedziałem się, że w okolicach Terebleczu na taką marynarkę mówiono „kabot”, a na spodnie tego rodzaju „hoży”. Zakładano też półbuty zwane „mesztami”. Na osoby, które tak się nosiły, mówiono, że byli "po niemiecku zebrani" (W3)

Zanik tradycyjnego stroju przyniesionego z Czadeckiego zaczął się w okresie międzywojennym, kiedy tradycyjny strój zaczął ustępować zunifikowanym ubioru miejskiemu. Pierwszej kolejności w Pojanie Mikuli a później w Pleszy. Spowodowane było to bliskimi kontaktami z Niemcami. Niewątpliwie proces przyspieszył po II wojnie światowej, gdy ludność odkupiła warsztaty do tkania od Niemców.

Zdjęcia 23 Mężczyźni w marynarkach ale nadal noszący elementy stroju tradycyjnego
Źródło: Wewnętrzne archiwum zespołu Górali Czadeckich „Dawidenka”. Rok około 1920. Okolice Czerniowców (Ukraina)

Chciałbym też zaznaczyć, że duży wpływ na strój opisywanych Górali Czadeckich miały różne inne nacje takie jak Rumuni, Ukraińcy i Żydzi. Bukowina była obszarem

wielonarodowościowym. Jak możemy zobaczyć na mapach oraz dowiedzieć się z historii, ludność ta przeszła długą drogę, osadzając się w międzyczasie na wielu terenach, gdzie dochodziło do wpływu na ostateczny wygląd stroju, pomimo twardego trzymania się swojej polskiej tradycji. Warto również zaznaczyć, że elementy stroju nie były ściśle zunifikowane i mogło dochodzić do pewnych różnic między mieszkańcami poszczególnych wsi. Nawet w jednej wsi mieszkańcy mogli się nieco inaczej ubierać. Było to uwarunkowane takimi czynnikami jak, chociażby status społeczny, tradycje rodzinne, majętność lub chęć wyróżnienia się na tle innych. Różnice te przejawiały się w rodzaju haftu, wzorze, czy użytych kolorach.

Wywiady

1. Wywiad z kobietą, Piława dolna, 87 lat, 12 lutego 2022r.
2. Wywiad z mężczyzną, Piława dolna, 87 lat, 19 lutego 2022r.
3. Wywiad z mężczyzną, Złotnik, 81 lat 24 lutego 2022r.
4. Wywiad z mężczyzną, Koźlice, 73 lata, 23 lutego 2022r.
5. Wywiad z kobietą, Stanów, 25 lutego 2022r.
6. Wywiad z kobietą, Brzeźnica, 27 lutego 2022r.
7. Wywiad przeprowadzony z zespołem Górali Czadeckich „*Pojana*” z Piławy Dolnej, wrzesień 2021r.
8. Konsultacje z dr Magdaleną Pokrzyńską – Uniwersytet Zielonogórski

Bibliografia

- Pamiętnik PTT Tom 10 Bukowina i górale czadeccy. (2001). Kraków: Polskie Towarzystwo Tatrzańskie.
- Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej, Eugeniusz Kłosek
- „*Notatnik klubowy*” materiały opracowane klubów wiejskich – Kraków 1986
- “*Życie religijno -kulturalne Polaków na Bukowinie rumuńskiej*” - Praca magisterska - Katarzyna Bryjak - Wrocław 2009
- Górale Polscy historia strojów regionalnych odc. 11 - Górale Czadeccy - https://www.youtube.com/watch?v=YhjSSLfcq6g&t=664s
- www.tereblestie.com
- „*Pieśni ślaskich Górali i wiesiele w Pojanie Mikulie*” – Marian Gotkiewicz i Bolesław Drozdek -Nakładem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego – Lublin 1943